

Na valovih znanja

Izzivi primorskega raziskovalnega prostora

Intervju:

Dr. Mateja Sedmak

**ZRS Koper in SBI -
s pacienti tudi po odhodu
iz bolnišnice**

**Staranje v
historični perspektivi**

**Monografija
dr. Vesne Mikolič Izrazi
moči slovenskega jezika**

Intervju:

Dr. Igor Guardiancich

**Slovenski šport v Italiji ...
v številkah!**

**O slovenskem šolstvu v
Italiji v mednarodnem
dosjeju**

**Učenje slovenščine ...
od zgodnjega otroštva
do mladostništva**



ZNANSTVENO-RAZISKOVALNO SREDIŠČE KOPER
CENTRO DI RICERCHE SCIENTIFICHE CAPODISTRIA
SCIENCE AND RESEARCH CENTRE KOPER



slovenski raziskovalni inštitut
istituto sloveno di ricerche
slovene research institute

primorske novice



Izsledki nove raziskave predstavljani v publikaciji

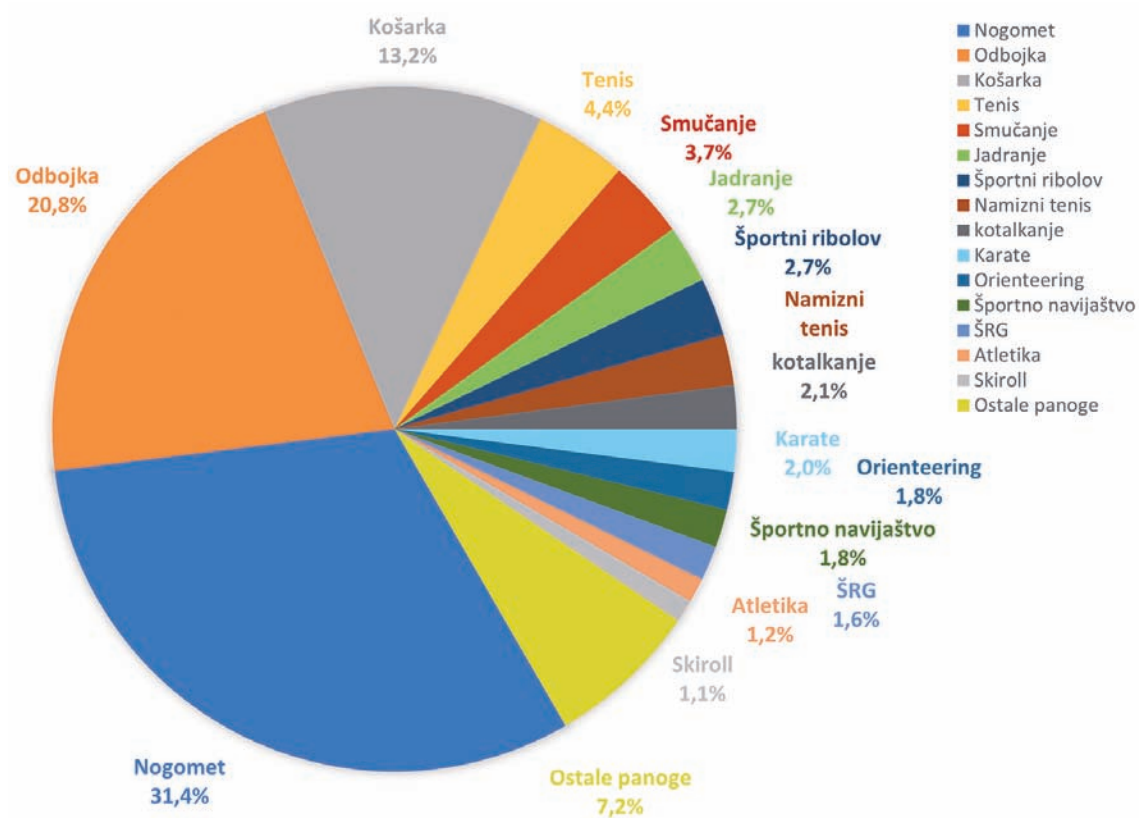
Slovenski šport v Italiji ... v številkah!

Na spletnem dobrodelnem maratonu, ki ga je Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (ZSŠDI) organiziralo v petek, 26. februarja, da bi zbralo denarna sredstva za podporo mladinskim odsekom športnih društev, je potekala tudi predstavitev prvega zvezka VII. številčne raziskave o slovenskem športu v Italiji.

Ze sedma raziskava po vrsti prinaša zanimive kvantitativne podatke o stanju zamejskega slovenskega športa pred nastopom pandemije novega koronavirusa. Na podlagi analize anketnih podatkov, ki se nanašajo na obdobje med marcem 2019 in marcem 2020, so avtorji raziskave pridobili zanesljivo sliko stanja. Na predstavitvi so ti sicer že napovedali drugo fazo anketiranja, ki bo v prihodnjih mesecih ugotavljala, kako oziroma v kolikšni meri so izredne razmere prizadele delovanje športnih društev. Spoznanja nove ankete bodo objavljena v drugem zvezku publikacije, ki bo izšel prihodnje leto.

Zajetna raziskava v dveh fazah je nov rezultat tesnega sodelovanja med ZSŠDI-jem in Slovenskim raziskovalnim inštitutom (SLORI), ki se že vrsto let razvija na različnih področjih. Koordinator raziskave in avtor publikacije je strokovni sodelavec športnega združenja **Igor Tomasetig**, SLORI-jeva raziskovalka **Norina Bogatec** pa je poskrbela za metodološko svetovanje in obdelovanje podatkov. Na anketo je odgovarjalo 51 športnih društev na Tržaškem in Goriškem, včlanjenih v ZSŠDI, v raziskavo pa je bila vključena tudi dvojezična šola Pavla Petričiča iz Špetra v Benečiji, saj se prav na pobudo športnega združenja tam odvija redna mladinska tekmovalna dejavnost. Prirejeni vprašalniki je vseboval vrsto vprašanj o društvu, o posameznih športnih panogah, o dejavnostih za različne ciljne skupine, o številu odbornikov, trenerjev, tekmovalcev, netekmovalcev in društvenih podpornikov.

Kako pa se slovenska športna stvarnost v Italiji odseva na podlagi izsledkov raziskave? Povzemamo v številkah: v slovenskih športnih društvih v Italiji je skupno registriranih 2697 športnih tekmovalcev, od katerih 1896 moških in 801 žensk.



Najbolj priljubljen je nogomet, sledita odbojka in košarka.

Kar 1844 športnikov je mlajših od 18 let, od tega je 73 odstotkov slovensko govorečih. Med ekipnimi športi so tudi tokrat najbolj priljubljeni nogomet, odbojka in košarka, ki skupaj obsegajo dve tretjini vseh registriranih športnikov. Med mladimi od 11 do 18 let se 191 (47 %) deklet ukvarja z odbojko, 112 (27 %) z estetskimi športi (športno-ritmična gimnastika, plesno navijaštvo, kotalkanje, jahanje, twirling, ples), 23 (6 %) s tenisom in 16 (4 %) s smučanjem.

Med fanti pa je 311 (49 %) nogometašev, 112 (18 %) košarkarjev, 60 (9 %) odbojkarjev, 33 (5 %) smučarjev in 26 (4 %) jadralcev. Društva zaznavajo porast pohodništva in izletništva, izredno negativen trend pa so avtorji raziskave zabeležili pri balinarski dejavnosti, kjer število aktivnih športnikov od leta 1991 drastično upada.

Šport - steber manjšinskega družabnega življenja

Pri slovenskih športnih društvih v Italiji je ob registriranih tekmovalcih še 460 aktivnih rekreativcev, 638 odbornikov ter 369 trenerjev in vaditeljev. 412 je registriranih netekmovalcev, ki jih srečamo predvsem v nekaterih panogah, kot sta jadranje in tenis. V sfero športnih društev spadajo nato še podporni člani, ki so lahko tudi športno neaktivni, sledijo pa dogajanju v društvu, teknam, prireditvam ipd. Teh je skupno 2426, 6845 pa je rednih uporabnikov društvenih dejavnosti.

Nezanemarljive so tudi številke na področju organizacije športnih prireditev. Slovenska društva v Italiji so namreč aktivna bodisi na rekreacijski (izleti, srečanja, pre-

davanja, prireditve) bodisi na tekmovalni ravni z lokalnimi, državnimi in mednarodnimi prireditvami. Skupno jih na letni ravni beležimo kar 270. Tem je treba dodati 551 tednov tradicionalnih poletnih srečanj, kampov, letnih in zimskih priprav ter rednih otroških dejavnosti, ki jih obiskuje 1.873 mladih udeležencev. V naglem porastu je tudi sodelovanje s šolami, ki ga izvaja ZSŠDI in 18 včlanjenih športnih društev. Velika večina dejavnosti poteka na osnovnih šolah, kjer beležimo več kot 1.000 ur vadbe, skupno število izpeljanih projektov pa je 32.

Raziskava prinaša pomembne številke, ki prikazujejo izredno vitalnost slovenskega športa v Italiji, hkrati pa mu upravičeno pripisujejo vlogo stebra manjšinskega družbenega življenja in delovanja. •

Raziskava prinaša pomembne številke, ki prikazujejo izredno vitalnost slovenskega športa v Italiji, hkrati pa mu upravičeno pripisujejo vlogo stebra manjšinskega družbenega življenja in delovanja.

Mercator - Evropsko raziskovalno središče za večjezičnost in učenje jezikov

Slovensko šolstvo v Italiji v mednarodnem dosjeju

V večkulturni in večjezični Evropi si manjšinske skupnosti vztrajno prizadevajo za čim boljše opaznost in pozornost. S samopromocijo širijo poznavanje lastnih etničnih značilnosti in ozaveščajo o pomenu njihovega vključevanja v zgodovinsko in kulturno dediščino evropskega prostora.

V tej smeri razvija svojo dejavnost Mercator - Evropsko raziskovalno središče za večjezičnost in učenje jezikov -, ki ponuja informacije o večjezičnem šolanju in izobraževanju ter o političnih in pravnih vidikih ohranjanja in širjenja manjšinskih jezikov v Evropi. Informativno gradivo ustvarja po merilih akademskega raziskovanja in v sodelovanju s strokovnjaki in institucijami, ki se ukvarjajo z manj razširjenimi jeziki in manjšinskimi vprašanji nasploh. Mercator ima sedež na frizijski univerzi v Leeuwardnu na Nizozemskem (www.mercator-research.eu/en/).

Eno izmed pomembnih Mercatorjevih informativnih gradiv so regionalni dosjeji v angleščini. Na



spletu je trenutno objavljenih 60 novejših izdaj. Vsak dosje je namenjen predstavitvi enega izmed

manjšinskih jezikov, ki so v rabi v posamezni evropski državi. Posebna pozornost je namenjena učenju in poučevanju jezika.

Med novejšimi objavami je tudi tretja izdaja regionalnega dosjeja o slovenščini v Italiji, ki nosi naslov SLOVENE: The Slovene language in education in Italy. Posodobitev besedila za novo izdajo dosjeja je bila zaupana Slovenskemu raziskovalnemu inštitutu (SLORI). Uvod vključuje opis splošnih značilnosti slovenskega jezika in slovenske narodne skupnosti v Furlaniji Julijski krajini ter pravni okvir rabe tega jezika na obmejnem območju. Sledita podrobna analiza upravnih in organizacijskih vidikov delovanja slovenske šolske mreže in izo-

brazevalnih dejavnosti v slovenščini ter pregled zadnjih raziskav in odprtih vprašanj v zvezi s šolanjem v slovenskem jeziku v Italiji in z učenjem slovenščine nasploh. Dosje zaključujejo statistični podatki, ustrezna bibliografija ter naslovi slovenskih ustanov in organizacij.

Gradivo je uredila SLORI-jeva raziskovalka **Norina Bogatec**, pri posodobitvi besedila pa so poleg urednice sodelovali še **Maria Bidovec**, **Matejka Grgič**, **Miran Košuta**, **Maja Mezgec**, **Tomaž Simčič** in **Pavel Slamič**.

Dosje je dostopen na spletni strani: www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/documents/regional_dossiers/slovene_in_italy_3rd.pdf. •



FOTO: ZRS

Raziskava: Vpliv covid-19 na izgubo funkcionalnih zmožnosti pacientov po zaključenem bolnišničnem zdravljenju

ZRS Koper in SBI - s pacienti tudi po odhodu iz bolnišnice

Kmalu za tem, ko je Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) marca 2020 razglasila pandemijo, povzročeno z virusom SARS-CoV2, smo raziskovalci Inštituta za kineziološke raziskave ZRS Koper skupaj s kolegi iz Splošne bolnišnice Izola zasnovali raziskavo z naslovom "Vpliv covid-19 na izgubo funkcionalnih zmožnosti pacientov po zaključenem bolnišničnem zdravljenju". Prva poročila o poteku bolezni covid-19 so namreč že nakazovala, da je težji potek bolezni povezan z izrazitim upadom psihofizičnih sposobnosti bolnikov.

RADO PIŠOT
MLADEN GASPARINI
BOŠTJAN ŠIMUNIČ

Zato smo želeli oceniti kakšne posledice pušča covid-19 na določenih organskih sistemih in nato preveriti, kako poteka njihovo okrevanje. Posebej smo se osredotočili na preučevanje sprememb na skeletno-mišičnem, srčno-žilnem in respiratornem sistemu ter tudi na morebitni upad gibalnih in kognitivnih sposobnosti. Raziskava poteka v okviru raziskovalnega programa ZRS Koper "Kineziologija za kakovost življenja", ARRS (P5-0381), vodja dr. Rado Pišot, ki že od leta 2009 spremlja različne vplive telesne aktivnosti in neaktivnosti na človeški organizem.

Bolezen je prinesla veliko neznank

Bolezen covid-19 je s seboj prinesla veliko neznank glede nastanka, poteka in posledic bolezni, saj se je človeštvo s tovrstnim virusom srečalo prvič. V mesecih po izbruhu epidemije se je izkazalo, da lahko v boju proti širjenju virusa SARS-CoV 2 veliko pripomoremo tudi sami, v kolikor upoštevamo zaščitne ukrepe. Države so kmalu omejile gibanje prebivalstva, da bi preprečile širjenje virusa. Ti ukrepi so kljub svoji učinkovitosti in upravičenosti za seboj potegnili tudi določene negativne posledice, kot so zmanjšanje gibalne aktivnosti prebivalstva, kar je posledično vplivalo na njihovo fizično, psihično in socialno zdravje.

Pri bolnikih, obolelih za covidom-19, je zaradi narave bolezni in samega zdravljenja namreč nujno potrebna tudi izolacija. Veliko študij je tudi pokazalo, da so bolniki v dobri psihofizični kondiciji bolje prenesli samo bolezen in imeli blažji potek kot bolniki, ki so pred nastopom bolezni covid-19 imeli

še določene dejavnike tveganja (debelost, sladkorno bolezen, boleznih dihal, visok krvni tlak). Poleg naštetih dejavnikov tveganja gre gotovo omeniti tudi stres, ki negativno vpliva na imunski sistem in lahko pripomore k večji dovzetnosti za okužbo z virusom in težji potek bolezni. Seveda pa ostaja še veliko vprašanj v zvezi z nastankom, potekom in posledicami bolezni covid-19 neodgovorjenih.

Raziskovalci Inštituta za kineziološke raziskave ZRS Koper se že vrsto let ukvarjamo s proučevanjem negativnih vplivov nezadostnega gibanja na človeški organizem. V predhodnih študijah smo

Veliko študij je tudi pokazalo, da so bolniki v dobri psihofizični kondiciji bolje prenesli samo bolezen in imeli blažji potek kot bolniki, ki so pred nastopom bolezni covid-19 imeli še določene dejavnike tveganja (debelost, sladkorno bolezen, boleznih dihal, visok krvni tlak).

tako ugotovili, da se lahko negativni učinki zmanjšane gibalne aktivnosti (kamor sodijo npr. dolgotrajno sedenje, ležanje, itd.) pokažejo že v zelo kratkem času. Tako lahko že po nekaj dneh ležanja ali imobilizaciji ene od spodnjih okončin opazimo atrofijo mišic, spremembo arhitekture mišičnih vlaken in upad mišične sile ter moči. Spremembe so izrazitejšje pri starejših in pri osebah z veliko maščobno maso.

Razlika je tudi v hitrosti okrevanja mišične funkcije, saj je ta pri mlajših relativno hitra, pri starejši pa se izgubljen mišična masa in funkcija zelo počasi vračata v izhodiščno stanje, včasih pa si pri-

zadeta mišica nikoli v celoti ne opomore.

Te izkušnje smo s pridom uporabili pri proučevanju bolnikov s covid-19, pri katerih virus SARS-CoV 2 neposredno prizadene številne organe, med katerimi izstopajo predvsem pljuča, srčno-žilni in mišično-skeletni sistem. Slednjega še dodatno prizadenejo dolgotrajno ležanje in omejeno gibanje bolnikov.

Upad motorične zmogljivosti bolnikov s covid-19 do sedaj še ni bil podrobno raziskan. Zato smo želeli v naši raziskavi s sodobnimi preiskovalnimi metodami, izmeriti kakšno je stanje predvsem funkcionalnih zmožnosti bolni-

kov ob zaključku zdravljenja in ali je po dveh mesecih mogoče pričakovati njihovo popolno okrevanje. Zajeli smo tudi meritve kazalnikov dihalne, srčno-žilne in psihološke zmogljivosti bolnikov.

V ta namen smo k sodelovanju v raziskavi povabili bolnike, ki so bili v zadnjih dveh mesecih hospitalizirani v Splošni bolnišnici Izola zaradi bolezni covid-19 in so izpolnjevali vključitvene kriterije (npr. minimalna okretnost in zmožnost sledenja navodilom posameznih testov). Bolnike predhodno seznanimo z namenom in potekom raziskave, v katero se nato lahko prostovoljno vključijo. Ob

zaključku meritev bolnikom svetujemo glede vaj in aktivnosti, ki naj jih izvajajo doma, da bi bilo njihovo okrevanje čim hitrejše. Uspešnost in hitrost okrevanja bomo ocenili po dveh mesecih, ko bomo bolnike povabili na kontrolni pregled, na katerem bomo ponovili izbrane meritve.

Posledice se bodo kazale tudi v prihodnjih letih

Tragični bilanci smrti, invalidnosti in zmanjšani kakovosti življenja, ki jih bo za seboj pustila epidemija covid-19, se bodo v prihajajočih letih pridružile še posledice vseh sprememb, ki jih je v naš vsakdan posredno vpeljala epidemija. Slabša dostopnost do zdravstvenih storitev in s tem možnosti zgodnjega odkrivanja bolezni, porast deleža ljudi s prekomerno telesno težo, porast porabe alkohola in cigaret, psihosocialni stres ter nenazadnje izrazito zmanjšanje gibalne aktivnosti bodo imeli dolgoročne posledice na zdravstveno stanje populacije.

Zavedanje velikosti tega problema je lahko že začetek rešitve, saj imamo danes na voljo veliko inštitucij, ki lahko svoje znanje ponudijo za zmanjšanje nastale škode. V izogib še hujšim posledicam pa so nujno potrebni konkretni in hitri ukrepi. V predstavljeni raziskavi združujemo moči znanstveniki ZRS Koper in strokovnjaki SB Izola, da bi bolnikom, ki so preboleli covid-19 pravočasno in pravilno svetovali glede ukrepov, ki lahko omilijo posledice bolezni ter jim omogočili hitrejše okrevanje. Slednje se namreč po odpustu iz bolnišnice šele dobro začne. Če je strokovno spremljano in vodeno se z veliko verjetnostjo tudi uspešno zaključijo. •

Dr. Igor Guardiancich o stanju in perspektivah slovenskega gospodarstva v Italiji

“Manjšina nima več svojega kapitala”

V bogati beri knjig o Slovincih v Italiji manjka delo, ki bi prikazalo njihovo gospodarsko zmogljivost. Zato sta Slovenski raziskovalni inštitut (Slori) ter Sklad Libero in Zora Polojaz zasnovala raziskavo o stanju in perspektivah slovenskega gospodarstva v Italiji. Izsledki bodo letos izšli v monografiji. Vodja večletnega projekta je Tržačan dr. Igor Guardiancich, ki je trenutno zaposlen na fakulteti za politične vede, pravo in mednarodne študije Univerze v Padovi.

PETER VERČ
Primorski dnevnik

• **Menite, da je ekonomija znanost? Ste ekonomisti znanstveniki?**

“Pravzaprav sem politolog, ki se ukvarja z ekonomijo. Ekonomija je znanost, vendar obstajajo velike razlike s t. i. trdimi vedami. Ekonomija ne sloni na epistemološki osnovi, zato se vsako ugotovitev ekonomistov lahko kritizira in ovrže. Pri fiziki je drugače, nihče na primer ne more zanikovati gravitacije. V središču ekonomije - enako velja tudi za politologijo - pa je človeško obnašanje, ki je bistveno bolj nepredvidljivo od fizičnih pojavov. Delo ekonomistov je težko, to je pač dismal science (znanost obupa).”

• **Šalo ste gotovo že slišali: ekonomisti so tisti, ki razlagajo, zakaj se tisto, kar so napovedovali, ni zgodilo ...**

“Seveda, teh ex post (naknadnih) ugotovitev je veliko. Marsičesa radarji ekonomistov ne ujamejo, predvsem tistega kar ni merljivo in kar se raziskuje s kvalitativnimi študijami. Razprava je odprta, vprašanje je, kakšna je ontologija tega, kar proučuje ekonomija.”

• **Nas laike pa recimo ta hip zanima, koliko ugotovitev so ekonomisti morali vreči v koš zaradi pandemije boleznih covid-19.**

“Kako to mislite?”

• **Recimo: vi ste decembra 2019, tik pred nastopom pandemije, na Opčinah komentirali rezultate ankete, ki jo je med slovenskimi podjetniki v Italiji opravil Slori. Rekli ste, da so težave slovenskega gospodarstva v Italiji skladne s težavami celotnega italijanskega gospodarstva. Kaj od tega, kar ste takrat rekli, še drži?**

“Gotovo smo medtem doživeli velike spremembe, recimo veliko pomoč centralnih bank in nov solidarnostni pristop Evropske unije. A globalno gledano, problemi so ostali isti, s pandemijo so se kvečjemu poslabšali. Več procesov, ki so se že začeli, pa je pandemija dodatno pospešila. Mislim na digitalizacijo, na delo od doma, na krajšanje globalnih oskrbovalnih verig ... Vsi ti pojavi niso novi, so pa v pandemiji, da tako rečem, 'eksplozirali!'”

• **Da ne zaideva ... Decembra 2019 ste govorili o italijanskem gospodarstvu. Bi strnili nekaj bistvenih težav?**

“Najprej je treba povedati, da produktivnost italijanskega gospodarstva stagnira že 25 let. S tem je povezanih cel kup težav, ki jih ni mogoče strniti. Lahko pa povem, da je za Italijo značilno ravnovesje nepopolnih reform. Država je od devetdesetih let skušala izpeljati nekaj ključnih reform, recimo decentralizacijo, privatizacijo, deregulacijo, vzpostavitev neodvisnih agencij ... Druge napredne države so te procese relativno uspešno opravile, v Italiji pa se nobena re-

forma ni izpeljala do konca. Po mojem mnenju je to posledica dejstva, da je politični razred preveč pogojen od gospodarskih interesov in kriminala. Vsaj trije predsedniki italijanskih vlad, morda pa tudi več, so se pogovarjali s kriminalnimi organizacijami. Zato ne čudi, da so se reforme večkrat ustavile na polovici.”

• **Značilna težava, ki se je pokazala tudi v analizi slovenskih podjetij v Italiji, je razmeroma nizka izobraženost zaposlenih, kajne?**

“Da, a to je samo ena izmed značilnosti italijanskega gospodarstva. Cel plaz je teh reči, o katerih bi se lahko pogovarjala, recimo deficit kadrov v panogah, kot sta inženirstvo ali matematika. A zanimiva se mi zdi ugotovitev ekonomistov Bruna Pellegrina in Luigija Zingalesa, ki opozarjata na problem italijanskih menedžerjev. V Italiji so dobri menedžerji tisti, ki znajo izigravati birokratska pravila in ki si znajo zagotoviti financiranje na trgu, kjer so ključna poznanstva. Odlaka je zato vedno bila prebrisanost, kar pa je privedlo do tega, da so italijanski menedžerji v devetdesetih letih povsem zamudili tehnološko revolucijo oziroma se ji niso znali prilagoditi. Če pogledamo indeks digitalnega gospodarstva in družbe je Italija zadnja med vsemi državami EU glede informacijskih veščin svojega prebivalstva. Veste, kaj pomeni to? Da v Italiji ljudje niti aplikacije TikTok ne znajo odpreti. To pove več od običajnih ugotovitev, da ima premalo ljudi diplomu.”

• **Zoživa pogled na slovensko manjšino v Italiji. Katera podjetja je zajela študija Stanje in perspektive slovenskega gospodarstva na Tržaškem in Gorškem, ki je nastala pod okriljem Slorija in Sklada Zora in Libero Polojaz? Po katerih merilih lahko podjetja ločimo med slovenska in neslovenska?**

“Bil sem le deloma vpleten v izbiro vzorca. Izbral ga je Slori s pomočjo Slovenskega deželne gospodarstva združenja (SDGZ) in Kmečke zveze, in sicer med članicami teh dveh stanovskih organizacij in deloma po osebnih poznanstvih. Pravega kriterija, da bi za neko podjetje lahko rekli, ali je del manjšine, ni. Take študije je lažje izvesti na območjih, kjer je manjšinska narodna skupnost v večini.”

• **Recimo na Južnem Tirolskem, ki je del Italije, a ima največ nemškega prebivalstva?**

“Da, primera sta recimo še Wales ali Katalonija. To so taka območja, kjer veš, da, kar tam nastane, večinoma proizvede jezikovna manjšina. Za Furlanijo Julijsko krajino to ne velja. Slovenci niso nikjer v večini, izjema so nekatere občine. A če raziskavo omejiš na nekaj občin, je neuporabna. To pomanjkanje jasnih podatkov, kaj zmore manjšina, je ključna težava pri izdelavi stra-



Dr. Igor Guardiancich

tegije. Inštitucije, ki naj bi izdelale razvojne načrte, nimajo podatkov, na katere bi se lahko oprle.”

• **A vseeno, koliko podjetij je evidentiral Slori s pomočjo SDGZ in Kmečko zvezo? In koliko ljudi je zaposlenih v njih?**

“Po spominu 260 podjetij in nekaj več kot tisoč zaposlenih. A številke niso tako pomembne kot pa ugotovitev, kaj se je spremenilo v zadnjih 30 letih.”

• **Kaj?**

“Gospodarska sekcija Slovenske kulturno-gospodarske zveze (SKGZ) je do pred tridesetimi leti redno izdelovala strategijo, ki je slonela na zelo natančnih podatkih. Točno se je vedelo, kdo kaj dela in na osnovi tega je SKGZ lahko izdeloval ekonomsko strategijo za celotno manjšino. Načrtovali so raziskovanje, kmetijstvo, industrijo, zaposlovanje, vse to pa tudi s pogledom na razvoj v Furlaniji Julijski krajini. Danes pa ne vemo, kje so naši ljudje, kdo so naša podjetja, kaj proizvajajo ... Če tega pregleda ni, manjšine ne moreš usmerjati. Edini pravi razvojni načrt, ki je nastal v zamejstvu, je t. i. kraški masterplan, ki ga je sestavila Lokalna akcijska skupina Kras leta 2011. To je resen načrt, ki še vedno ima svojo vrednost. Lahko bi se ga implementiralo.”

• **Lahko še govorimo o gospodarstvu slovenske manjšine v Italiji?**

“Iz organizacijskega vidika gotovo, saj še vedno delujejo slovenske stanovske organizacije, imamo tudi slovensko banko, ki ni majhna. Je pa seveda veliko hib. Glavna je ta, da slovenska manjšina nima več svojega kapitala. Ostalo ga je nekaj v Gorici, a to so samo ostanki tega, kar je bilo nekoč. Pravega manjšinskega kapitala torej ni, zato smo povsem odvisni od radodarnosti italijanske države. Zaščitni zakon zagotavlja letna

sredstva, to že, a to je labilen denar. Danes je, jutri ga morda ne bo.”

• **Kdaj bo izšla monografija z vašimi ugotovitvami?**

“Predvidoma junija. Knjiga je sicer že napisana.”

• **Je v njej samo opis stanja ali so v njej tudi predlogi?**

“Pisal sem predvsem, kaj bi lahko naredile določene institucije in kaj bi bilo treba zakonsko doseči ... Glede tega je gotovo ključno, da manjšina ponovno pridobi predstavnost v zbornicah. Prav tako je pomembna zastopanost na politični ravni. Premalo je, recimo, slovenskih svetnikov, premalo je Slovencev na ključnih mestih v javni upravi. Zaradi vsega tega je slovenska manjšina povsem odvisna od italijanske stvarnosti. Ponaavljam pa, da je conditio sine qua non podatkovna baza. Če nimaš podatkov o tem, kakšen je obseg manjšine, ne moreš sestaviti razvojnih načrtov. Tudi ni dvoma, da krovni organizaciji le deloma predstavljata Slovence v Italiji, saj ti zdaj volijo celo vrsto strank. Kdo naj potem sestavi neko razvojno vizijo? Zadnji tak poskus je star skoraj 20 let, saj sta SKGZ in Svet slovenskih organizacij (SSO) programsko konferenco speljala leta 2003.”

• **Ko novinarji iščemo slovenske ekonomiste v Italiji, razen vas in še peščice drugih ne dobimo nikogar. Je naš imenik pomanjkljiv ali slovenskih ekonomistov preprosto ni?**

“Nekaj jih je, a so se večinoma zaposlili v zasebnem sektorju. Tudi to je težava manjšine. Po drugi svetovni vojni ji je uspelo zgraditi svoje gospodarstvo, a padec Jugoslavije je prišel prezgodaj, da bi manjšina nadgradila to delo s formiranjem skupine, ki bi se z ekonomijo ukvarjala tudi teoretsko. Propad je prišel prezgodaj. Potrebnovali bi še vsaj eno generacijo.”

“Odlaka je zato vedno bila prebrisanost, kar pa je privedlo do tega, da so italijanski menedžerji v devetdesetih letih povsem zamudili tehnološko revolucijo oziroma se ji niso znali prilagoditi.”

Dr. Mateja Sedmak, znanstvena svetnica, predsednica znanstvenega sveta Znanstveno-raziskovalnega središča Koper

Skrb za raziskovalno odličnost

Sociologinja dr. Mateja Sedmak, predstojnica Inštituta za družboslovne študije pri Znanstveno-raziskovalnem središču (ZRS) Koper, je že četrto leto predsednica znanstvenega sveta ZRS Koper, ki je najvišji strokovni organ ter svetovalno telo ZRS Koper.

PETRA VIDRIH
Primorske novice

• Kdo sestavlja znanstveni svet ZRS Koper in kaj je njegova vloga?

“Znanstveni svet ima devet članic in članov, ki jih raziskovalke in raziskovalci izvolijo na neposrednih volitvah vsaka štiri leta. Sestavljen mora biti tako, da so zastopana vsa področja raziskovanja ZRS Koper, zato so v znanstvenem svetu predstavniki vseh inštitutov: zgodovinskega, družboslovnega, filozofskega, kineziološkega, jezikoslovnega, pravnega in oljarskega ter okoljskega. Znanstveni svet je odgovoren za znanstveno odličnost in skrbi za odličnost raziskovanja na vseh ravneh: oblikuje strokovne podlage za pripravo raziskovalnih programov, odloča torej o tem, katera raziskovalna področja bi bilo smiselno v bodoče razvijati na ZRS Koper. Okoljska problematika je, denimo, eno od področij, za katerega smo menili, da ga je vredno umestiti med raziskovalne prioritete ZRS Koper. S tem namenom je bil tako ustanovljen zadnji od naših inštitutov, in sicer Mediteranski inštitut za okoljske študije, ki je pred nedavnim pod vodstvom naše odlične raziskovalke in kolegice dr. Shé Mackenzie Hawke, ki se je iz Avstralije preselila v Koper, prejel prestižni projekt na razpisu Obzorja 2020. Znanstveni svet je odgovoren tudi za izvolitve v raziskovalne nazive, s tem namenom deluje Komisija za izvolitve v nazive, odloča o predlogih Komisije za etična vprašanja in drugo.”

• Kaj je pravzaprav raziskovalna odličnost in kako jo dosegate?

“Raziskovalna odličnost je zelo širok pojem in obsega več področij, od težnje k odličnosti delovanja in objavljanja posameznega raziskovalca oziroma raziskovalke, do odličnosti pri izvajanju raziskav, komuniciranju rezultatov znanstvenega delovanja in vpetosti v mednarodni prostor ter hrambo in upravljanje z rezultati raziskav in podatki. Sledenje odličnosti pomeni tudi zagotavljanje odličnih pogojev za raziskovalno delo. Raziskovalna odličnost nenazadnje pomeni upoštevanje etičnih in moralnih vrednot ter teži k inovativnosti in preseganju doseženega in znanega.”

Strožji kriteriji za izvolitve v naziv

• Lahko bolj konkretno pojasnite?

“Konkreten in zelo oprijemljiv način, kako sledimo znanstveni odličnosti, je na primer oblikovanje kriterijev za izvolitve v znanstvene nazive in napredovanje v višji naziv. Kot javni raziskovalni zavod smo dolžni spoštovati pravilnike Ministrstva za šolstvo, znanost in šport in Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS, ki urejata to po-

dročje. Znanstveni svet pa se je odločil, da bodo - s ciljem stremjenja k znanstveni odličnosti - v naši ustanovi veljali strožji kriteriji. Na ZRS Koper so kriteriji za izvolitve v naziv torej strožji kot na primer na univerzah ali drugih raziskovalnih institucijah. Nenazadnje gre pri izvolitvi v najvišji naziv 'Znanstveni svetnik', ki je enakovreden nazivu 'Redni profesor', za trajen naziv, ki ne predvideva preverjanja in potrjevanja in je podan za vedno. Zato je prav, da se ga lahko doseže zgolj z odličnimi rezultati dela in odličnimi objavami.”

• Drug tak primer težnje k odličnosti je zavezanost stroгим etičnim merilom ...

“Res je, znanstveni svet je oblikoval etično komisijo, ki mora podati soglasje k izvajanju vseh raziskav v okviru ZRS Koper. Raziskovalni načrti, od metodologije do izvedbe in upravljanja ter hrambe podatkov naših sodelavcev in sodelavk so tako podvrženi strogi presoji. Izhajamo iz načel GDPR in etičnih standardov, ki jih je predvidel Etični protokol za družboslovje in humanistiko Evropske komisije ter Komisije RS za medicinsko etiko. Težnja k odličnosti je tudi to, da je znanstveni svet nedavno, na pobudo direktorja ZRS Koper dr. Rada Pišota, sprejel postopke notranje in zunanje neodvisne evalvacije. Po zaključeni notranji evalvaciji smo sedaj tik pred izvedbo neodvisne zunanje evalvacije, ki bo potekala v okviru skupine mednarodno uveljavljenih domačih in tujih ocenjevalcev.”

Vpetost v mednarodni prostor je nuja

• Pot k znanstveni odličnosti je tudi mednarodno delovanje, kaj lahko poveste na to temo?

“ZRS Koper si je vedno prizadevalo za mednarodno vpetost, v zadnjih približno 15 letih pa smo na tem področju naredili resnični preboj, ki se kaže v pridobitvi številnih projektov na najprestižnejših mednarodnih razpisih, zgolj v zadnjih dveh letih so tako trije inštituti: za kineziološke, družboslovne in okoljske študije pridobili štiri projekte na razpisu Obzorje 2020, dva kot nosilna ustanova in dva kot partnerska institucija. Prvi v Sloveniji smo pridobili nosilstvo družboslovnega projekta v programu Obzorja 2020, pred vsemi univerzami in tudi osrednjim slovenskim raziskovalnim inštitutom. Pravkar smo kot nosilna ustanova podpisali pogodbo za projekt v okviru razpisa ADRION; gre za najprestižnejši razpis regionalnega povezovanja. Med raziskovalkami in raziskovalci ZRS Koper imamo člana akademije SAZU, Humboldtove in Fullbrightove štipendiste ter štipendiste sklada Marie Curie Sklodowske. Naši inštituti so organi-



Dr. Mateja Sedmak

zatorji mednarodnih konferenc tako v Sloveniji kot tudi v tujini, z resnično vrhunsko zasedbo mednarodnih strokovnjakov. Odličnosti sledimo tudi s sodelovanjem in zaposlovanjem odličnih raziskovalcev iz tujine, ki prinašajo nova znanja in svežo raziskovalno energijo. Brez lažne skromnosti lahko trdimo, da naši raziskovalni rezultati in objave presegajo številne večje, bolj etablirane in bolje financirane raziskovalne institucije v Sloveniji. Sicer pa je vpetost v mednarodni prostor v znanosti nuja, pomeni biti nenehno na tekočem, dotok novih idej pa tudi izziv, ni časa za počitek in lagodje. Pomeni adrenalina, zagon, izstopanje iz cone udobja, ki je prepogosta značilnost slovenskega akademskega prostora.”

• Kaj bi lahko izpostavili kot posebnost raziskovalne dejavnosti ZRS Koper?

“ZRS Koper je edini javni raziskovalni zavod s sedežem izven Ljubljane, kar je pogosto slabost, saj smo za slovenski zelo centralizirani sistem pogosto manj vidni in pogosto spregledani. Za vidnost in priznanje si moramo zato toliko bolj prizadevati. Poleg naše osrednje raziskovalne institucije ZRC SAZU smo tudi edini interdisciplinarno usmerjen javni raziskovalni zavod, ki pokriva področja humanistike, družboslovja in naravoslovja. Zaradi svoje specifične geografske postavitve in pa izvirnega namena naše vzpostavitve raziskovalno pokrivalo nekatera nišna področja, kot so sredozemsko kmetijstvo in oljkarstvo, dinamike obmejnih odnosov, zgo-

dovino zgornjega Jadrana, etnične manjšine in manjšinske jezike ipd. Seveda pa se z lokalnostjo ne omejujemo, naša raziskovanja tako pokrivajo številne pereče aktualne in globalne teme, kot so okoljevarstvo, staranje prebivalstva, gibanje in zdravje, migracije, vprašanja medkulturnega dialoga, sobivanja, integracije ter drugo.”

• Kakšni so bodoči izzivi?

“Izzivov nikoli ne zmanjka, narava našega dela je takšna, da si izzive, še posebno raziskovalne, vedno postavljamo tudi sami. Med raziskovalnimi izzivi bi tako izpostavila potrebo po še večjem naslavljanju tem, ki so v globalnem merilu s poudarkom na Evropi, kot naši celini, najbolj pereče: okoljevarstvene teme, teme zdrave prehrane in načina življenja, staranje prebivalstva, migracije in integracije, medregijsko in medkulturno sobivanje ter druge. Če se osredotočim na neraziskovalne izzive, je eden od teh, kako bolje predstaviti prednost, da imaš raziskovalni inštitut v lokalnem okolju. Mestna občina Ljubljana je na primer redna naročnica strokovnih podlag, na katerih snujejo svoje posege v fizični in družbeni prostor tako fakultetam Univerze v Ljubljani kot lokalnim raziskovalnim inštitutom. Te možnosti so s strani istrskih občin z redkimi izjemami trenutno spregledane. ZRS Koper tako izvaja raziskave in študije za republiške zavode, institucije, podjetja ter občine drugod po Sloveniji, za istrske občine, ki so naše neposredno okolje, pa ne. Kar je seveda zamujena priložnost.”

“Odličnosti sledimo tudi s sodelovanjem in zaposlovanjem odličnih raziskovalcev iz tujine, ki prinašajo nova znanja in svežo raziskovalno energijo.”

Raziskovalni projekt Znanstveno-raziskovalnega središča Koper o staranju in starostnikih v 19. stoletju

Staranje v historični perspektivi

V okviru Inštituta za zgodovinske študije na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper od jeseni 2020 do avgusta 2023 poteka temeljni raziskovalni projekt z naslovom "Kulturno-zgodovinski vidiki staranja: izkušnje, reprezentacije, identitete", ki ga financira ARRS.

URŠKA BRATOŽ



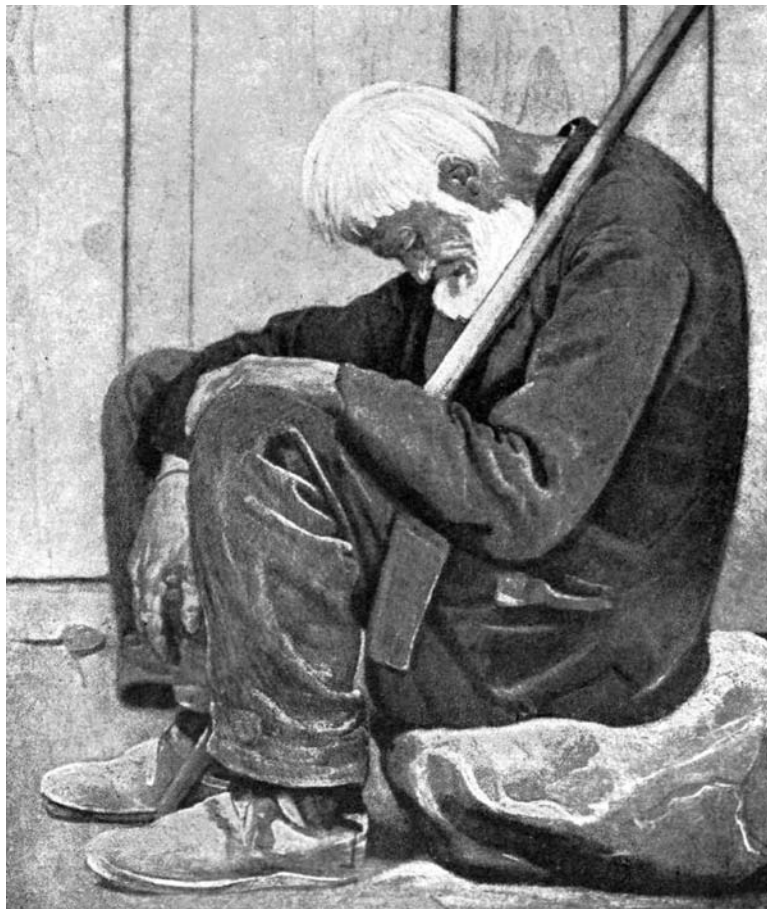
Starost v podobi starke Nemke kot zaviralke napredka, ki ga v tej politični satiri predstavlja mladenka - Slovenka (Vir: Brencelj, št. 5, 1871)

Poleg raziskovalcev ZRS Koper (vodja dr. **Urška Bratož**, dr. **Dragica Čeč**, dr. **Gašper Mithans**, dr. **Tomislav Vignjevič** idr.) pri projektih raziskavah sodelujeta tudi Znanstvenoraziskovalni center SAZU in Inštitut za novejšo zgodovino iz Ljubljane.

Odnos do starosti v zahodni družbi

Raziskave v okviru projekta se bodo lotile v slovenski akademski sferi pomanjkljivo raziskanih kulturnih in družbenih vidikov staranja na Slovenskem od sredine 19. stoletja do prve svetovne vojne, gre pa sicer za prvi tovrstni projekt v Sloveniji. Poznavanje teh historičnih procesov je izrednega pomena tudi za razumevanje statusa, ki ga ima starost v sodobni zahodni družbi, saj je pogosto podvržena odklonilnemu odnosu, tabuiziranju, predsodkom, zapostavljanju in diskriminaciji ('ageizm'), izločevanju in marginalizaciji starejših ter celo gerontofobiji. Število starostnikov pa zaradi demografskega staranja prebivalstva narašča, zato je to tudi izrazit družbeni problem sodobnega časa, ki se ga pogosto zanemarija, pa tudi zamolči ali zanika. Trenutna kriza je še posebej razgalila del odnosa družbe do starostnikov in staranja.

Odnos do starostnikov je bil tudi v drugi polovici 19. stoletja, ko se začnejo kazati učinki modernizacije življenja, ki jih prinaša tehnološki napredek, zelo kompleksen in razpet



Starostnik na upodobitvi Ferdinanda Hodlerja

med različne, pogosto nasprotujoče si družbene odzive in cel spekter čustvovanj. Del kompleksnosti odnosa zagotovo ponazori v 19. stoletju zapisana slovenska ljudska pravljica Pšenice najlepši cvet, v kateri se vraže verje in strah mešata s spoštovanjem. V njej kralj, ki ukaže pobiti vse starčke, na koncu prizna, da je reševanje problemov (v pravljici

ugank ženinu kraljeve hčere) pogosto vendarle uspešnejše, če si je mogoče pomagati z življenjskimi izkušnjami.

Inovativni metodološki (historiografski in interdisciplinarni) pristopi, ki se jih bo posluževala projektna skupina, nameravajo še posebej izluščiti takšne kompleksne kulturne reprezentacije starosti. Te bodo

skušali nadgraditi z osebnimi izkušnjami posameznikov v obravnavanem času, obenem pa bo v ospredju zavedanje, da se izkušnje staranja moških in žensk razlikujejo.

Raziskovalni izziv

Pri tem bodo raziskovalke in raziskovalci ZRS Koper sprva opazovali vseprisotnost ostarelih v času, ko je slovenski prostor spadal pod okrilje Avstro-Ogrske, s čimer bo podan osnovni demografski okvir raziskave, nato pa bodo iz pestrega nabora zgodovinskega gradiva skušali izluščiti podobe starosti glede na spol, različne kolektivne (politične, družbene, pravne in ekonomske) pomene, pripisane starosti ter njene reprezentacije v umetnosti.

Poskušali bodo odgovoriti na vprašanja, kako se je ostarelost, ki je bila kot osnovni pojem najpogosteje dojeta kot čas fizične in psihične nezmožnosti, padca družbenega vpliva in položaja ter revščine in brezizhodnosti, pripisovala določenim posameznikom, pri čemer biološka leta niso bila pomembna ali odločilna kriterij, kot je to v sodobni socialni družbi, kjer starost določa pokojninski sistem.

Pričakuje se sicer, da bo vse to velik raziskovalni izziv, saj pomanjkanje zapisov, ki bi jih zapustili starostniki, pomeni precej več branja med vrsticami in poseganja po raznovrstnih dostopnih tipih zgodovinskega gradiva. •

O knjigi Izrazi moči slovenskega jezika dr. Vesne Mikolič, predstojnice Inštituta za jezikoslovne študije ZRS Koper

“Zavrzi lesk besed”

Založba Annales ZRS Koper je v lanskem letu začela z izdajanjem skupne zbirke s Slovensko matico z naslovom Razsežnosti slovenstva. V njej bodo izhajala znanstvena dela, povezana s slovenskim jezikom, kulturo in identiteto. Prva v zbirki je izšla monografija dr. Vesne Mikolič Izrazi moči slovenskega jezika, ki pomeni tudi prvo celovito in interdisciplinarno obravnavo intenzitete jezika v slovenskem jezikoslovju.

Knjiga prinaša tako slovenski opis intenzitete jezika kot analizo primerov v različnih diskurzih, in sicer v znanosti, turističnem oglaševanju in politiki, prav tako obravnava tudi leposlovje in prevodno književnost, kjer so sredstva za stopnjevanje moči literarnega jezika še posebej pomembna. Zanimive so tudi medkulturne primerjave izrazov intenzitete v slovenščini, hrvaščini, italijanščini in angleščini.

Od Cankarja do ... Trumpa

Med literarnimi avtorji so obravnavani **Ivan Cankar**, **Tomaž Šalamun**, **Josip Osti** in **Boris Pahor**, kjer sta še posebej izpostavljena stik med slovenskim in italijanskim ter stik med slovenskim in bosanskim konverzijskim slogom. Pretiravanje v ameriški kulturi pa je predstavljeno tudi preko analize govora **Donaldja Trumpa**.

Zadnji del monografije je še posebej aktualen, saj obravnava odnos med intenziteto jezika ter nasilnim in sovražnim govorom. Poleg definicije nasilnega govora, ki



Dr. Vesna Mikolič

pomeni še širši pojem kot sovražni govor, so predstavljeni tudi primeri (ne)nasilnega govora v času fašizma in v sodobni omrežni družbi.

Tako je podrobno analiziran govor štirih rimskih parlamentarcev v 20. letih prejšnjega stoletja, in sicer so to: na eni strani fašista in nacionalista Tržačan **Francesco Giunta**, ki je vodil tudi požig Narodnega doma, in Porečan **Antonio Pogatschnig**, ki je v enem od



Naslovnica knjige

svojih govorov s svojega vidika predstavil marežganski upor, eno prvih oblik upora fašizmu nasplo, na drugi pa Tržačan **Josip Vilfan** in Goričan **Engelbert Besednjak**, oba pravnik in zagovornika pravic slovenske skupnosti v tedanji Italiji.

Na osnovi analiz njihovih besedil je izpeljana primerjava fašističnega in antifašističnega oziroma narodnoobrambnega govora.

Zanimive so vzporednice nasilne komunikacije v zgodovini z nasiljem v sodobnem govoru tradicionalnih in novih medijev. Avtorica ga najde predvsem v javnih razpravah na naslednje teme: bežunska problematika, človekove pravice - etnična pripadnost, slovenski kulturni boj, covid-19.

Vodnik k verodostojni in dostojni komunikaciji

Na koncu si lahko preberemo tudi o izvornem jezikovnodidaktičnem pristopu za razvijanje učinkovite in nenasilne komunikacije Tilka, ki nosi ime po junaku istoimenske Jenkove novele, obenem pa je to kratica angleškega naziva pristopa, ki se v slovenščini glasi "medkulturno poučevanje jezika in književnosti za preprečevanje konfliktov".

Znanstvena monografija je tako lahko odlični vodnik k verodostojni in dostojni komunikaciji, ki bi jo lahko dosegli že, če bi sledili Kosovelovim verzom v sklepnem poglavju knjige: "Zavrzi lesk besed in silnih misli lok in vse, s čimer ničemernost se tvoja šari". •

Informacije in nasveti staršem na dobro obiskanem spletnem srečanju s strokovnjakinjama

Učenje slovenščine od otroštva dalje

Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) že več let prireja srečanja za starše, ki vpisujejo otroke v vrtnice in šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem oz. v dvojezični vrtnici in šoli v Špetru. Srečanja so namenjena predvsem staršem, katerih otroci ob vpisu v vrtnico ali šolo ne govorijo/razumejo slovensko - povečini gre torej za italijansko govoreče starše.

Ob vpisu otroka v slovenski vrtnico ali šolo nekateri starši namreč nimajo ustreznih informacij o poslanstvu in ciljnih teh vzgojno-izobraževalnih ustanov, pa tudi ne o ključnem pomenu razvijanja dosledne rabe slovenščine v šolskem in zunajšolskem okolju.

Eden takih dogodkov je bil na sporedu tudi v četrtek, 25. februarja - pogovor s starši je tokrat prvič potekal na daljavo, prek spletne platforme Zoom. Vodil ga je **Daniele Furlan**, oče dveh otrok, ki obiskujeta slovensko šolo, zaradi česar se je tudi sam, že odrasel, naučil slovensko. Na vprašanja povezovalca in sodelujočih staršev sta odgovarjali strokovnjakinji dr. **Matejka Grgič** in dr. **Susanna Pertot**.

Za otroke je pomemben zgled

Dr. Susanna Pertot se že vrsto let ukvarja z raziskavami na področju jezika, večjezičnosti in identitete, svoje znanstvene ugotovitve pa prenaša tudi v strokovno prakso. Na delavnicah in srečanjih s starši pogosto izpostavlja, da je za otroke zelo pomemben zgled - če imajo starši do manjšinskega jezika pozitiven odnos in če se ga mogoče celo tudi sami naučijo, s tem otroku dokažejo, da je jezik zanje pomemben, da za svojo odločitvijo "stojijo". Če pa otrok začuti, da starši omahujejo, da je jezik morda celo kamen spotike v družini, bo



Pogovor s starši je tokrat prvič potekal na daljavo.

njegov odnos po vsej verjetnosti odklonilen, motivacija za učenje jezika pa minimalna.

Naloga staršev je predvsem ta, da poskrbijo za optimalne pogoje, v katerih bo lahko otrok samostojno opravljal svoje obveznosti: to pomeni tudi, da morajo otroku, vzgojiteljem in učiteljem zaupati. "Biti na predstavi ob zaključku šolskega leta in ne razumeti niti besede, je seveda za starše in stare starše težko, obremenjujoče. A na to morajo biti družinski člani pripravljeni. Šole, ki se prilagajajo raznovrstnim zahtevam in prirejajo dvojezične božičnice in druge nastope, se v bistvu odrekajo svojemu poslanstvu - biti slovenska (in ne dvojezična) šola."

Dr. Matejka Grgič se raziskovalno ukvarja predvsem s pojavi jezikovnega stikanja in s promo-

cijo manjšinskega jezika. V uvodnem delu je izpostavila nekaj lažnih mitov, ki včasih onemogočajo, vsekakor pa otežijo doseganje visoke sporazumevalne zmožnosti. "Pogosto smo prepričani, da se jezika naučimo (zgolj) v šoli, da jezika, ki smo se ga naučili v otroštvu, nikoli ne pozabimo in da je za otroke učenje (tujega) jezika mala malica. Vse to, preprosto, ne drži. Raziskave so dokazale, da jezik usvajamo predvsem iz okolja, to pa je danes v veliki meri spletno, virtualno. Šola nam omogoča, da znanje utrdimo, uredimo in nadgradimo - zato je zelo pomembno, da otrokom omogočamo ustrezno izpostavljenost jeziku, da se šola in okolje dopolnjujeta. Izpostavljenost mora biti stalna in dosledna - vseživljenska. V

nasprotnem primeru naša sporazumevalna zmožnost upade, tako kot upade kondicija, če dlje časa nismo telesno aktivni. Govorci, ki ne dosežejo in ne ohranijo visoke sporazumevalne zmožnosti, pa jezik opuščajo, saj postane njegova raba prenaporna."

Večina staršev se zaveda izzivov

Iz odzivov staršev je bilo razbrati, da se večina zaveda izzivov, ki jih predstavlja vpis otroka v šolo s slovenskim učnim jezikom. Okrog manjšinskih šol pa je še vedno precej odprtih vprašanj. Nekateri starši so prepričani, da so to dvojezične šole in da je torej hkratno poučevanje predmetov v obeh jezikih, navajanje italijanske terminologije ob slovenski in uporaba italijanskih učbenikov nekaj povsem neproblematičnega, celo pozitivnega. Obe strokovnjakinji opozarjata, da videz vara - to, kar se na prvi pogled zdi otroku prijazno in celo smiselno, ima lahko na srednji in dolgi rok nasprotno učinke.

Jezik je v manjšinskem okolju recesiven, šibkejši in ranljivejši, kar pomeni, da mora šola to neravnovesje med manjšinskim in večinskim jezikom zgladiti. Ustvariti mora okolje, ki se bo čim bolj približalo standardom jezikovne kopeli, hkrati pa spodbujati rabo tudi tistih zvrsti jezika, s katerimi otroci ne morejo priti v stik v okolju, v katerem živijo. •

Naloga staršev je predvsem ta, da poskrbijo za optimalne pogoje, v katerih bo lahko otrok samostojno opravljal svoje obveznosti: to pomeni tudi, da morajo otroku, vzgojiteljem in učiteljem zaupati.

Slovenski jezik v Italiji med jezikoslovjem, sociologijo in psihologijo

Nova monografija, namenjena italijanskim bralcem

Slovenski jezik v Italiji je bil že večkrat predmet znanstveno-raziskovalne obravnave, redki pa so primeri monografij ali zbornikov o slovenščini kot manjšinskem jeziku, ki bi bili izrecno namenjeni italijanskim bralcem.

Knjigo *Da sistema a simbolo*. La lingua slovena in Italia tra linguistica, sociologia e psicologia (slovenski prevod: *Od sistema do simbola*. Slovenski jezik v Italiji med jezikoslovjem, sociologijo in psihologijo) je Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) poskusil zapolniti to praznino, zamislil pa si jo je kot strokovno oporo vsem tistim, ki želijo поблиže spoznati stanje, izzive in perspektive slovenske jezikovne skupnosti v Furlaniji Juljski krajini.

Delo ponuja širok pregled vsebin, ki so predmet jezikoslovnih, sociolingvističnih in psiholingvističnih raziskav manjšinskih jezikov. Avtorice izhajajo iz raziskav o slovenščini v Italiji, pri čemer obravnavajo predvsem teme, ki so skupne številnim čezmejnim manjšinskim jezikom.

Knjigo je založila rimska založba Aracne v sodelovanju s SLORI-jem. Predgovor je napisala dr. **Fabiana Fusco**, redna profesorica za področje jezikoslovja na Univerzi v Vidmu.

Vse tri avtorice monografije izhajajo iz okolja slovenske skupnosti v Italiji oziroma so z njo povezane. Dve poglavji je prispevala psihologinja, psihoterapevtka in docentka na Univerzi na Primorskem, dr. **Susanna Pertot**. V prvem opisuje razvoj in rabo nekaterih pojmov, ki izhajajo iz raziskovanja večjezičnosti (npr. materni jezik, rojeni govorec, prvi/drugi jezik ...), obravnava usvajanje več jezikov v otroštvu in prednosti, ki iz tega izhajajo, ter navaja primere dvojezičnih govorcev na območju slovensko-italijanskega stikanja. Dvojezični govorcev so predmet obravnave tudi v tretjem poglavju, v katerem avtorica razlaga, da sporazumevanje v dveh jezikih lahko vpliva tudi na psiho govorca, ki z rabo jezika razčlenjuje svoja čustva in izkustva, jih razume, sporoča in prepozna pri sogovornih. Mno-

gi raziskovalci domnevajo, da je emocionalna odzivnost dvojezičnih govorcev večja, ko govorijo v primarnem jeziku, torej v jeziku, ki ga najbolje obvladajo in najpogosteje uporabljajo. Avtorica analizira stanje in hipoteze, nato pa predstavlja raziskave, ki jih je opravila med Slovenci v Italiji.

Tudi avtorica drugega poglavja, dr. **Matejka Grgič**, je tesno povezana z zamejskim jezikovnim okoljem, ki ga raziskuje kot jezikoslovka, sociolingvistka in prevajalka. Grgičeva je zaposlena na SLORI-ju v Trstu, Znanstvenoraziskovalnem središču (ZRS) v Koprju in na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, v monografiji pa se raziskovalno posveča pojavom, ki jih jezikoslovje in sociolingvistika opazujeta na območjih stikanja manjšinskega in večinskega jezika. Ti lahko - skupaj s (samo)marginalizacijo in (samo)izključevanjem govorcev - povzročijo pešanje manjšinskega jezika, kar lahko nadalje privede do zamenjave z drugim jezikom, njegovega

opuščanja ali folklorizacije. Avtorica temeljito analizira te vidike in potencialni razvoj tovrstnih trendov s posebnim poudarkom na jezikovnem načrtovanju med Slovenci v Italiji.

Knjiga se zaključuje s četrtem poglavjem, ki je namenjeno predvsem vprašanju identitete. Avtorica poglavja je psihologinja in trenerka učenja človekovih ter manjšinskih pravic, dr. **Marianna Kosic**. Raziskovalka razmišlja o pomenu identitete v dobi globalizacije, pri tem pa upošteva dejavnike, ki najbolj vplivajo na identitetne opcije in izbire različnih generacij. Avtorica izhaja iz splošnih teoretskih izhodišč, nato pa predstavlja identitetne izbire, ki jih je zasledila med svojim terenskim delom s pripadniki slovenske skupnosti v Italiji. Obravnava izraze pluralnosti in večdimenzionalnosti sestavljenih etničnih identitet, ki izhajajo iz hibridizacije, raznolikosti ter aktualizacij individualne in kolektivne identitete - vse to posameznikom omogoča, da se fleksibilno in fluidno prilagajajo spremembam. •



Naslovnica nove monografije

CENTER ZA RAZISKOVANJE JAVNEGA MNENJA ZRS KOPER (CRJM ZRS)

V okviru **Centra za raziskovanje javnega mnenja ZRS Koper** že od leta 2001 izvajamo javnomnenjske, tržne in ciljne raziskave za različne naročnike iz gospodarstva, javne uprave, družbeno-kulturnih organizacij, medijev in druge naročnike.

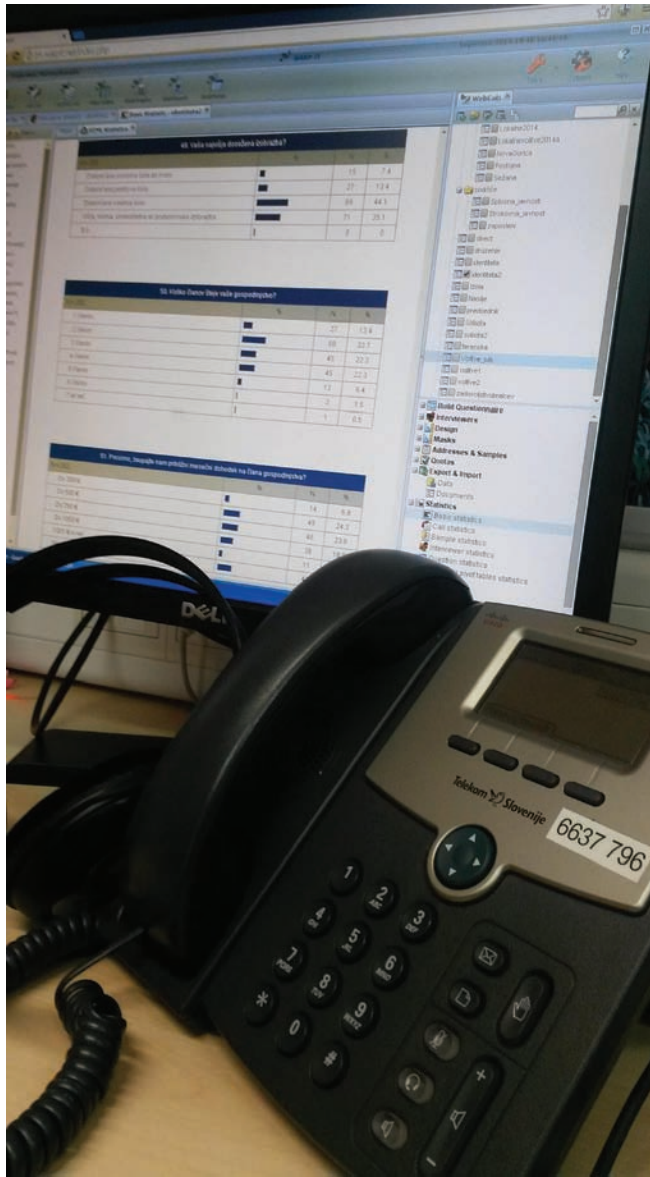
Naše raziskave omogočajo:

- prepoznavanje mnenj in potreb ljudi,
- merjenje zadovoljstva s storitvami in izdelki,
- smotrnejše odločitve na podlagi pridobljenih informacij.

Uporabljamo **različne metode pridobivanja informacij**, kot so telefonsko, terensko, spletno ali pošto anketiranje, intervjuji, fokusne skupine in drugo.

Pri načrtovanju in izvedbi raziskav se prilagajamo naročnikovim ciljem in potrebam.

Z večletnimi **izkušnjami** izvajanja javnomnenjskih raziskav, **usposobljenimi raziskovalci** iz različnih disciplin, vpeljanim klicnim centrom vam lahko ponudimo **strokovno izvedene in poglobljene raziskave**.



Doslej so nam zaupali:

- Vrhovno sodišče Republike Slovenije,
- Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje,
- Urbanistični inštitut Republike Slovenije,
- Društvo Primorski poletni festival,
- Studio Kernel,
- Alples,
- Mestna občina Koper,
- Občina Ankaran,
- Občina Piran,
- Primorske novice,
- Društvo oljkarjev slovenske Istre,
- Univerzitetni inkubator Primorske,
- Fakulteta za dizajn,
- Luka Koper,
- Združenje Bonding psihoterapevtov Slovenije in številni drugi.



Kontaktne informacije

Center za raziskovanje javnega mnenja,
ZRS Koper
Naslov: Garibaldijska 1, 6000 Koper
Telefon: (05) 663 77 00
E-pošta: crjm@zrs-kp.si
Spletna stran: www.zrs-kp.si
Facebook: Zrs Koper

Izvedli smo

- Ponedeljek, 8. februarja 2021. Spletno predavanje o jezikovnih izzivih in dilemah slovenske skupnosti v Italiji. Predavali sta SLORI-jevi raziskovalki dr. Maja Melinc Mlekuž in dr. Matejka Grgič. Predavanje je bilo namenjeno dijakinjam in dijakom humanističnega in družbeno-ekonomskega liceja Antona Martina Slomška v Trstu.
- Petek, 12. februarja 2021. Spletno predavanje o zaščitnem zakonu za slovensko manjšino v Italiji (z. 38/2001) ob 20. obletnici sprejema zakona. Predavala je SLORI-jeva raziskovalka dr. Zaira Vidau. Predavanje je bilo namenjeno dijakinjam in dijakom Slovenskega licejskega pola v Gorici.
- Četrtek, 25. februarja 2021. Spletno srečanje UČENJE SLOVENŠČINE ... OD ZGODNJEGA OTROŠTVA DO MLADOSTNIŠTVA. Organizator: SLORI v sodelovanju z Narodno in študijsko knjižnico (NŠK) in Združenjem staršev Romjan. Predavali sta strokovnjakinja dr. Matejka Grgič in dr. Susanna Pertot. Srečanje je bilo namenjeno italijanskim staršem otrok, ki obiskujejo vrtnice in šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem. Udeleženci srečanja so prejeli informacije, kako poteka usvajanje jezika v zgodnjem otroštvu, kako se slovenščine naučijo otroci, ki doma jezika ne govorijo, kako lahko starši tem otrokom odločilno pomagajo itd.

Pripravljamo

- Torek, 9. marca 2021, ob 8.00. Spletni predavanja o metodah in postopkih družboslovnega raziskovanja (predavateljica: dr. Maja Mezgec) ter družbenih učinkih pandemije na narodne manjšine (predavateljica: dr. Zaira Vidau). Predavanja sta namenjena dijakinjam in dijakom znanstvenega liceja Simona Gregorčiča v Gorici.
- Torek, 23. marca 2021, ob 18.00. Novo spletno srečanje z naslovom UČENJE SLOVENŠČINE ... OD ZGODNJEGA OTROŠTVA DO MLADOSTNIŠTVA. Glede na uspeh prvega srečanja bodo organizatorji priredili nov pogovor s strokovnjakinja dr. Matejko Grgič in dr. Susanna Pertot. Srečanje bo namenjeno italijanskim staršem otrok, ki obiskujejo vrtnice in šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem ter dvojezično večstopenjsko šolo v Špetru. Pogovor bo povezoval Daniele Furlan. Srečanje bo v italijanski, potekalo pa bo na aplikaciji Zoom.

RAZISKOVANJE

- Položaj in perspektive slovenske narodne skupnosti v Italiji na temeljnih ravneh njene družbene pojavnosti: demografija, pravni položaj, družbeno-politična ureditev, znanje in raba jezika, šolstvo, gospodarstvo, kultura, šport, mladi;
- oblike sobivanja v večetničnih in večjezikovnih družbah s poudarkom na slovensko-italijanskem kulturnem stikanju;
- razvojni procesi v obmejnih območjih in izzivi čezmejnega sodelovanja.



slori
slovenski raziskovalni inštitut
istituto sloveno di ricerche
slovene research institute

JEZIKOVNA PODPORA

- Jezikovno načrtovanje;
- lektoriranje in svetovanje;
- izobraževanje;
- priprava učnega gradiva;
- preverjanje in ocenjevanje znanja;
- terminološke in jezikovno-tehnološke storitve;
- promocija učenja slovenščine kot prvega jezika (www.smejse.it);
- promocija učenja slovenščine kot drugega in tujega jezika.



Kontaktne informacije:

Naslov: Ul. Beccaria 6, 34133 Trst (Italija)
Telefon: +39 040 636663
E-pošta: info@slori.org
Spletna stran: www.slori.org
Facebook: SLORI – Slovenski raziskovalni inštitut

IZOBRAŽEVANJE

- Predavanja o zgodovinskem razvoju in sodobnem položaju slovenske narodne skupnosti v Italiji;
- delavnice z neslovenskimi starši učencev in dijakov šol s slovenskim učnim jezikom o prednostih in izzivih dvojezične vzgoje ter učenja slovenščine kot drugega jezika;
- programi za razvijanje sporazumevalnih spretnosti in veščin v slovenskem jeziku.



POMOČ ŠTUDENTOM IN MLADIM RAZISKOVALCEM

- Strokovna pomoč pri pisanju diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog;
- letni natečaj za magistrska in doktorska dela;
- strokovna in finančna podpora pri objavi magistrskih in doktorskih nalog;
- razpisi za sofinanciranje podiplomskega izobraževanja;
- možnost študijske in delovne prakse na inštitutu.

Na valovih znanja je skupna mesečna čezmejna priloga Znanstveno-raziskovalnega središča Koper in Slovenskega raziskovalnega inštituta Trst. Izhaja vsako prvo sredo v mesecu v Primorskih novicah in Primorskem dnevniku.

Izdajateljica:
Primorske novice, d.o.o. Koper, s.r.l. Capodistria
Ulica Osvobodilne fronte 12, 6000 Koper
V.D. ODGOVORNE UREDNICE: Silva Križman
Primorski dnevnik, DZP doo - P.R.A.E. srl, Ulica Montecchi 6, 34137 Trst
ODGOVORNI UREDNIK: Igor Devetak

UREDNIKA PRILOGE: Silva Križman
SOUSTVARJALCI: Sodelavci Znanstveno-raziskovalnega središča Koper (ZRS) in Slovenskega raziskovalnega inštituta Trst (SLORI), novinarji in sodelavci Primorskih novic in Primorskega dnevnika.

ELEKTRONSKI NASLOV: uredniki@primorske.si
SKUPNA TISKANA NAKLADA: 28.000 izvodov.